

Aurelia Bărbulescu

DICTIONAR DE BUZUNAR

EXPRESII ȘI
LOCUȚIUNI
ROMÂNEȘTI

Editura Paralela 45

Redactare: Anda Marin
Layout: Monica Bîrlodeanu
Tehnoredactare: Carmen Rădulescu
Design copertă: Mirona Pintilie
Pregătire de tipar: Marius Badea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BĂRBULESCU, AURELIA

Dicționar de buzunar : Expresii și locuțiuni românești /
Aurelia Bărbulescu. - Pitești : Paralela 45, 2022
ISBN 978-973-47-3750-5

811.135.1

Copyright © Editura Paralela 45, 2022
Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci
înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul
de proprietate intelectuală.

Cuvânt-înainte

Dicționarul de expresii și locuțiuni românești este un important instrument de lucru pentru elevii din clasele primare și chiar gimnaziale. De asemenea, este de un real folos oricărui vorbitor de limbă română, adunând informații despre bogăția de expresii și locuțiuni românești.

Este un dicționar de proporții moderate, nefiind prezentată întreaga gamă de sensuri. Fiecare cuvânt a fost luat în ordine alfabetică. Sunt prezente o multitudine de sensuri, sintagme, locuțiuni ale unor părți de vorbire flexibile și neflexibile, cât și din zicale și proverbe proprii limbii române.

În această lucrare există și expresii populare, regionale și chiar arhaice, care s-au folosit și se folosesc în anumite zone ale țării.

Autoarea

Abrevieri

subst. = substantiv

vb. = verb

adj. = adjectiv

adv. = adverb

prep. = prepoziție

pron. = pronume

interj. = interjecție

fam. = familiar

fig. = figurat

pop. = popular

reg. = regional

arg. = argou

EDITURA PARALELA 45

Ac *subst.*

- a **căuta** acul în carul cu fân = a se apuca de o muncă zadarnică.
- a **călca ca pe** ace = a merge încet, cu grijă.
- **nici cât un vârf de** ac = extrem de mic.
- a **avea** (găsi) ac de **cojocul cuiva** = a avea mijloace de a pedepsi pe cineva.

Acces *subst.*

- a (nu) **avea** acces = interzis, a (nu) avea voie, a (nu) avea permisiunea.

A acoperi *vb.*

- a se **acoperi** de glorie = a înfăptui acte de vitejie, a fi viteaz, a fi erou.

A acri *vb.*

- a i se **acri** de ceva sau de cineva = a se sătura de ceva sau de cineva.

A acționa *vb.*

- a **acționa** în judecată = a da în judecată.

Adânc (-ă) *adj.*

- a trăi până la **adânci bătrâneți** = a trăi mult, până la o vârstă înaintată.

A aduce *vb.*

- a o **aduce bine din condei** = a avea talent la scris, a se exprima cu ușurință în vorbire sau în scris.
- a-și **aduce aminte** = a-și aminti.

Aducere *subst.*

- **aducere-aminte** = amintire.

A adulmeca *vb.*

- a **adulmeca o primejdie** = a presimți, a mirosi, a simți un pericol.

A aduna *vb.*

- a **aduna dovezi** = a strânge probe.
- a se **aduna de pe jos** = a-și reveni după o lovitură.
- a **aduna pe făraș** = (*fam.*) a bate (pe cineva) măr, a-l lăsa lat.

Aer *subst.*

- a **lua aer** = a respira aer curat, a ieși din casă la aer.
- a fi **ceva în aer** (plutește ceva în aer) = a presimți că se pregătește ceva, pe ascuns.
- a-și **da aere** = a fi îngâmfat, a se făli, a-și da importanță.

Ceas *subst.*

- **cu ceasurile** = mult timp, timp îndelungat.
- **în ceasul al doisprezecelea** = în ultimul moment.
- **să fie într-un ceas bun!** = formulă prin care se urează succes cuiva.
- **a se da de ceasul morții** (*pop.*) = a se agita, a se frământa, a se zbuciuma.
- **a merge ca ceasul** = a merge foarte bine, a funcționa perfect.

Cenușă *subst.*

- **a (se) preface în cenușă** = a (se) face scrum, a (se) distruge prin foc.
- **a nu avea nici cenușă în vatră** = a fi foarte sărac.
- **a trage cenușa** (spuza) **pe turta sa** = a-și apăra propria cauză, opinie.
- **a-și pune cenușă în cap** = a se pocăi, a-și recunoaște vina.

Cer *subst.*

- **a cădea din cer** = a sosi neanunțat, neașteptat.

- **nu pică din cer** = nu vine de-a gata.
- **a pica cerul pe cineva** = a fi uluit, descumpănit.
- **nu se face gaură în cer** = nu o să fie mare pagubă, nu o să se întâmple nimic.
- **a făgădui cerul și pământul** = a promite lucruri irealizabile.
- **a fi în al nouălea cer** = a fi foarte fericit, bucuros.
- **cu o falcă-n cer și una în pământ** = foarte supărat.
- **a fi negru în cerul-gurii** = a fi rău, neîndurător.

Certat (-ă) *adj.*

- **a fi certat cu justiția** = a încălca sistematic legile țării.

Chimir *subst.*

- **a pune la chimir** = a strânge bani, a fi zgârcit.
- **a avea la chimir** = a fi bogat.

Chit *adv.*

- **a fi chit** = a nu mai datora nimic nimănui.

- a **da** **cuiva de lucru** = 1. a angaja, a tocmi pe cineva să facă ceva; 2. a da de furcă.
- a **da** **însemnătate** = a da importanță, a acorda atenție.
- a **da** **gata** = 1. a termina; 2. a impresiona, a fascina.
- a **da** **seama (socoteală)** = a răspunde de faptele sale.
- a **-și da seama** = a pricepe, a se lămuri.
- a **da** **de fund** = a ajunge la fundul sacului, a ajunge la sfârșit.
- a **da** **în gropi (de prost ce e)** = a fi nătâng, prost.
- a **da** **în mintea copiilor** = a se ramoli, a se scleroza.
- a **da** **din lac în puț** = a nimeri din rău în mai rău.
- a **da** **în foc** = (despre lichide) a curge din vas, a se umfla.
- a **da** **în spic** = a lega spic.
- a **(se) da** **îndărăt** = 1. a se retrage; 2. a se sustrage de la ceva, a ezita.

- **a se da bătut** = a ceda, a renunța, a se lăsa convins.
- **a se da drept cineva** = a se fândosi, a voi să treacă drept altcineva, a face să creadă că e altcineva.
- **a nu se da cu una cu două** = a nu ceda ușor.
- **unde dai și unde crapă!** = se spune atunci când se obțin alte rezultate decât cele așteptate.

Dat (-ă) *adj.*

- **în cazul dat** = în cazul de față, în acest caz.
- **dat uitării** = părăsit, uitat.

Deget *subst.*

- **a se ascunde după deget** = a fugi de răspundere.
- **a cunoaște ca pe degete** = a fi specialist într-un domeniu, a cunoaște perfect ceva.
- **îi numeri pe degete** = foarte puțini.
- **a învărti pe degete** = a duce pe cineva de nas, a amăgi.

- **a da glas** = 1. a striga; 2. a vorbi.
- **a-i pieri glasul** = 1. a rămâne mut de emoție sau de frică; 2. a nu mai avea răspuns.

Glumă *subst.*

- **în glumă** = prietenește, fără răutate.
- **fără glumă** = serios.
- **a se întrece cu gluma** = a întrece limita, a-și permite prea mult.
- **a lăsa gluma** (la o parte) = a vorbi serios.
- **a lua în glumă** = a nu da importanță, a nu lua în serios, a subestima.
- **a nu ști de glumă** = a nu a avea simțul umorului.
- **a nu-i arde cuiva de glumă** = a fi indispus, supărat, necăjit.
- **se îngroașă gluma** = situația ia o întorsătură neplăcută.

Gol, goală *adj.*

- **a fi cu coatele goale** = (*fig.*) a fi sărac.
- **adevăru' gol-goluț** = realitatea așa cum este, adevărul spus direct.

- **minciună goală** = minciună evidentă.
- **sub cerul gol** = 1. afară; 2. fără adăpost.

Gol *subst.*

- **a simți un gol în stomac** = a avea o senzație de foame.
- **a (se) da de gol** = a (se) trăda, a (se) demasca.

Gordian *adj.*

- **nod gordian** = problemă care nu se poate rezolva.
- **a tăia nodul gordian** = a găsi rezolvarea unei situații dificile, a rezolva o situație încurcată.

Grai *subst.*

- **a prinde grai** = a începe să vorbească.
- **a-i pieri graiul** = a nu mai putea vorbi.
- **prin viu grai** = oral.

Greș *subst.*

- **fără greș** = fără erori, perfect, în ordine.
- **a da greș** = a rata, a nu reuși.

Greșeală *subst.*

- **fără greșeală** = perfect, ireproșabil.
- **din greșeală** = neintenționat, involuntar.

Lat *subst.*

- **de-a latul** = în curmeziș.

Laur *subst.*

- **a culege lauri** = a obține succese.
- **a se culca pe lauri** = a se mulțumi cu succesele obținute.

A lăsa *vb.*

- **lasă-mă să te las** = se spune despre un om delăsător, neglijent, fără voință.
- **a lăsa armele** (jos) = a se preda.
- **a lăsa pe cineva cu zile** = a cruța viața cuiva.
- **a lăsa în voie** = a da liberate absolută.
- **a nu se lăsa mai prejos** = a nu lăsa să fie întrecut, a se strădui să ajungă pe cineva din urmă.
- **a nu se lăsa cu una cu două** = 1. a nu ceda; 2. a se împotrivi cu încăpățănare.
- **a lăsa cu limbă de moarte** = a spune ultimele dorințe pe patul de moarte.
- **a se lăsa greu** = a fi greu de convins.
- **a lăsa de dorit** = a avea lipsuri, defecte.

- a **lăsa** pe seama cuiva = a lăsa în paza, grija, posesia cuiva.

Lăascaie *subst.*

- a nu a avea nicio **lăascaie** = a fi lipsit de bani.

Leac *subst.*

- a da de **leac** = a găsi mijlocul de îndreptare a unei situații etc.
- a-i găsi **leacul** = a găsi mijlocul de a controla pe cineva, de a rezolva problemele cuiva.
- fără **leac** = incurabil.
- nici de **leac** = câtuși de puțin, deloc.

Lecție *subst.*

- a da **lecții** = a medita elevi.
- a lua **lecții** = a studia cu ajutorul unui profesor.
- a spune **lecția** = a expune în fața profesorului cunoștințele învățate.
- a-și face **lecțiile** = a-și pregăti temele.

A lega *vb.*

- a i se **lega** limba = a nu mai putea vorbi, a amuți.

2. pe dinafară, pe de rost.

- **a fi numai ochi și urechi** = a privi foarte atent (la ceva).
- **a dormi numai cu un ochi închis** = a dormi iepurește.
- **cât vezi cu ochii** = cât cuprinzi cu privirea, până la depărtări foarte mari.
- **a vedea cu ochii lui** = a se convinge de ceva cu proprii ochi.
- **a vedea cu ochii altuia** = a nu avea păreri proprii, a judeca prin prisma altuia.
- **a i se scurge ochii după cineva** = a-i plăcea foarte mult de cineva, a-i fi foarte drag.
- **a nu avea ochi să vezi pe cineva** = a nu putea suferi pe cineva.
- **a privi pe cineva cu ochi buni** = a simpatiza pe cineva.
- **a nu vedea înaintea ochilor** = a fierbe de mânie, a fi foarte supărat.
- **a da ochii cu cineva** = a întâlni întâmplător, pe neașteptate.

- a da cu **ochii de cineva** = a zări, a fi surprins la vederea cuiva.
- a da **ochii peste cap** = a face mofturi.
- a privi cu **ochi mari** = a fi uimit de ceea ce vede, a privi atent.
- a lua pe cineva la **ochi** = a suspecta, a bănuî.
- a face un lucru cu **ochii închiși** = a face ușor un lucru, fără dificultate.
- cu **ochi pierduți** = privind în gol.
- sub **ochii noștri** = 1. sub privirea noastră; 2. acum, în prezent.
- de **ochii lumii** = pentru a salva aparențele, de formă.
- a privi cu **ochi de piatră** = a fi nepăsător, rece, insensibil.
- a **măsura din ochi** = a aprecia cu aproximație, a cerceta, a analiza cu privirea ceva sau pe cineva.
- a **sorbi pe cineva din ochi** = a-i fi foarte drag.
- **verde în ochi** = fățiș, cu îndrăzneală, fără cruțare.

- a se lovi cu capul de pragul de sus = a-i veni mintea la cap, a trage învățăminte dintr-o pățanie.

Prăștie *subst.*

- ca din prăștie = 1. repede, în mare viteză; 2. cu putere.

- a da cu prăștia = a face pagubă, risipă.

Prăjină *subst.*

- a lua pe cineva cu prăjina = a alunga, a izgoni.
- a nu-i ajunge cu prăjina la nas = a fi încrezut, înfumurat.

Prăpastie *subst.*

- a duce pe cineva în prăpastie = a duce la pierzanie, a-l sărăci, a-l distruge.
- a fi pe marginea prăpastiei = a se afla în primejdie, într-o situație critică.
- a spune prăpăstii = 1. a rosti lucruri care înfricoșează; 2. a spune lucruri lipsite de logică.

Prea *adv.*

- a fi prea din cale-afară = a depăși orice limită, a întrece măsura.

- a nu **ști prea multe** = a fi supărăcios, irascibil, a nu ști de glumă.

Prealabil (-ă) *adj.*

- în **prealabil** = înainte de..., mai întâi.

Precedent *subst.*

- **fără precedent** = cum nu a mai fost.

Predilecție *subst.*

- cu **predilecție** = mai ales, îndeosebi.

Premeditare *subst.*

- cu **premeditare** = intenționat, planificat.

Prestigiu *subst.*

- de **prestigiu** = important, valoros.

Preș *subst.*

- a duce cu **preșul** (*fam.*) = a păcăli, a înșela, a duce cu vorba.

Pret *subst.*

- a pune **pret pe ceva** = a socoti că ceva este important, valoros, necesar.
- cu **niciun pret** = în niciun caz, pentru nimic în lume.
- cu **orice pret** = cu oricâte eforturi, cu oricâte sacrificii.

